

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

רישב (תשל"א)

ל"ד א' - י"א

שבאח האחים ההולכת וגדלה מפסוק לפסוק בפרקנו הדהימה רבים מפרשנינו, לא מפני שלא
מצאו לה סיבה. אדרבא, הרי הכתוב מרבה בסבות: הנה הוא מביא דבתם, והנה אחבת האב
אליו "מכל אחיו", והנה כתנת הפסים הנחנת לו, - ומי יודע כל המסומל במחנה זו
לאחד מן הבנים ולו לבדו - והנה החלום הראשון ועוד אופן ספורו ("שמעו נא...")
המרגיז בתרברבותו, והנה אף החלום השני המסופר להם, על אף הידיעה הנכונה בנח
התרגזה אשר מסווג בו, - אם כן לא תחסרנה סבות לשנאת. (על המורה המלמד לדרוש
מתלמידו שיסביר את כל הסבות ההולכות ובעצמות אחת לאחת עד להתפרצות השנאה
בגלוי ספ' י"ג ואילך). אם כן לכאורה אין מקום לפרשנים להמנה, אך עם כל זה -
גדולה הקושיה; וכך מנסח אותה האלשיך בפירושו:

...ומי כשבתים קדושי עליונים ישגאו את אחיהם, ויקנאו בו
ויביאוהו עד שקלי מות, ואותו דמו להרג וישליכו אותו אל הבור
ובהעלותם אותו מכרתו לושטמאליס, האם נכחי אמת יעשו כמעשה החסד?

ואדלט שאלה גדולה מזו שואל בעל העקידה:

הספק הראשון הוא, כי אין איש בארץ אשר יחטא חטא דע ומגונה
כזה מבלי שוט תועלה, כי מה פשעו דמה חטאתו במה שיאחב אותו
אביו כמשפט צעירי הבנים, וגם לא היה בעולה על דמיונו בתגומות
עלי משכבו... ושאלה היא וגדולה היא בעיני בכל כיוצא באלו
הענינים, למה לא נמצא בתורה עונש מפורש על חטא זה כמו שחייב?

וזו שהביא את בעל העקידה לחפש אחר ענין אחר, אחר סיבה רצינית וחשובה וחרת
תוצאות נוראות יותר מאשר כל הדברים האישיים הקטנים שמנינו לעיל. ומענין הדבר
שהאמן הגדול תומאס מאן "בספרו" ירוסף ואחיו" מייחס לאחי יוסף ביחס ליוסף ובמנאתם
לקנאתם אותו את המניע שעליו סדבר בעל העקידה. בתארו את האבות לא רק כאישים
"פרטיים", חד פעמיים על תכונותיהם האינדבידואליות, כי אם גם ונפיקר את כל אחד
מהם ביחודו - כאב-טיפוס, וכנושא היעוד ומורישו לדור. דורות, אין התמסס מן יכול
להסתפק בחסד פסיכולוגי אנושי רגיל למעשיתם אלא אנוס הוא על פי תפיסתו לגחם
לפעולותיהם גם ובעיקר מניעים כבדי משקל אל-אישיים, מניעים הנובעים מהורן תודעתם
שנועדו להיות "אבות" ושנושאים הם את הברכה ואת הבחירה אשר נבחרו למען היעוד.
ולכן אין שנאת האחים ליוסף מתבארת רק מתוך מניעים אינשיים רגילים של קנאת
הגדולים בצעיר האחוב על-ידי אביו, של שנאת למביא דבתם, של זעם על החולם חלומות
מתרברבים - אלא מתוך האימה שמא תסדר הבכורה ואתה תברכה לו זרק לו, והם ובניניהם
לא ימנו על קהל עדת ישראל. וכן גם מפרש הוא את מתן כתנת הפסים, אשר אינה רק סתו
אהבתו של יעקב לבנו זה וסימן לחערפתו אלא הוא בעל משמעות חסודה ביותר; ואלה
דברי יעקב לפני החליטו סופית לתת את הכתנת ליוסף, לפי מאן:

ראח, הדברים תלויים ברמיון וך לא חכירע עדיין בלבני, איך יפלו.
אחיר ראובן כעל, דאני אנוס להעניר אותו מן הנכורה. תאמנס תניע
תורש שאלביש אותך את התורה... ותכן ויאמרו לה, כי אחירי לתוכן
תופיעו יהודה, ותופיעו לוי ושמעון. ותכן ויאמרו כן, הואיל ונשנו
בכור לאה, יבוא במקומו בכור רחל. הובר איגר תחורר... אולס אם
אלביש אותך יוכלו האחים לתת למשטח פרוש מסולף ולתבינו במשפחה
הברכה דתבטירה, ואפשר שבחמת קנאתם יתחוטמו עליך ועלי *

יכפר היה מי שכתב בגד מאן ותחננו לתפישה זו, שהיא כאמור הפיטה בעל העקידה ואלה
דברי מוריס סמואל בספרו "דמויות מספר התנ"ך": **

לדעתי, שתי סיבות מקור לפירושו המופשט של מאן. אחת קשורה בסורשת
ה"ברכה", - מאן מבין את מהותה על בוריה. למדנו שאין זו ברכה
במשמעות הרולגארית, אין היא נוטחת כפניה להבטחת שגשוג. תחת זאת,
היא כשרון של ראייה פנימית, מסוכנת ומסרידה, לתוך מחותו של
האלוקים או, נכון יותר, כוסף וחתיכה בלתי פוסקים לקראת ראייה
כזאת. ברכה זו היא משמעותו היסודית של העם, שאברהם יסדר. היא היא
זכות הקיום שלו. אברהם מאור נבחר תראשון. לשאתה עמו. הוא מצוה היה
עליו לבחור את נושאה אחירו מקרב בניו, באשר רק אחד מהם בלבד
הוכשר לקבלה עליו; כך נפסלו ישמעאל ובני קטורה, ויצחק הוא שבחנה.
אולם גם יצחק היה עליו לבחור בין בניו, ויעקב בא אחירו ואילו
עשר חזר לחיות איש הדבר. למדנו גם זאת, שתהליך גיפוי זה, פסילה
"יז ובחירה אחד בלבד בכל דור דור, אי אפשר לו שייקשך בלי קצו
ללא בן לא היה מעולם נוסד עס. אל פרחו שיעצר תהליך זה אי-אז.

והוא נעצר אצל בני יעקב, שכל השנים עשר הנבילים נשארו בתוך העם; היתה אומרו: בחוסר הברכה. ואילו סומאס מאן, אף כי הוא מכיר בעובדה שהברכה היא לב הסממנים בעם ובחולדותיו, מסביר את ההליך הניפוץ בתוך בגל יעקב! מדבריו מחקצלת החסונה פיוסף ואחיו רבו ביניהם על קנין הברכה, ממש כשם שרבו ביניהם יעקב ועשו, ויצחק וישמעאל לפניהם. לדידו, יהודה נעשת לגושאת הבא של הברכה, והאחרים זוכים לברכות רגילות. אם כן, מדוע לא ייקשר ההליך הניפוץ עו סוף הזמנים, כשכל דור ודור מחזיק בו אך נבחר אחד בלבד, וכל שאר משלכים החוצה? האמת היא, שיעקב מברך את כל בניו, וזאת לא מונה בשורה; אבל אף לאתו מהם, כפי שבואה להלן, אין הוא מעביר את הברכה האברהמית הייחודית בתור שכזאת. וסעסו של דבר, שכל אחד ואחד יש חלק בתו סמנה היא נעשית כמורה בלתי מפורש קנינה של כל העדה.

החלק השני של גליונות סוקדס כולו לשאלות ברש"י. דבריו לפסוק מ' ופסוק ב' בפסוק שינים ילים ורגזה החבטו פושטו ושי" לרזם לעוסקס.

לשאלה ב' (ב) : אותם פרשנים האומרים שיש להניח את דבריו כחילו: סדר יישובי סוד יישובי חולדותיו" מסתמכים אל כך שרש"י מפרש בכל ספר בראשית פסוקים כגון: "ולא באה הוראה השגורה היום כפינו: כורח הימים, הסודותה מסכים לפי 'חולדות' - קורות הימים, מאורעות חייו, כי אז לא היה מוסר בפני שום ש"י ל' בסקסנדו ולא בתחילת פרשת בה, אבל אחר שהיה איתן בדעתו (ובראת לו - ב' שאלה חולדות בספר בראשית אלא באזאים, לכן עליו ליעב את ש"י המקורית האלה. ורש"י אף המפרשים יישובי סוד וחולדותיו" כמסמנו מניחים שבאו סמ"י ספורוסו מן הסלי במקוריה האחרים.

לשאלה ב' (ג,ה,ו) : כמדק די קו פרשן רש"י בלשונו של רש"י. אין בהם מקורות, האמת הסליצה ג' ב מליס. לפל מלה רפל תוספת בסדרעם - סמנה

לשאלות ד-ה יש להסודת לפה את הנאמר בעשרה דורות שבין אדם לבא לנאמר בעשרה ח' דות שבין עם לעברתם, וכך את סוף פרשת בראשית לסוף פרשת בה.

לשאלה ב' (ז) : ירש"י לא לכ לתאמר שבשני המפרשים, סמו נאמר ה"הפני" של אברהם וסמ"י נאמר ה"הפני" של יוסף.

בחסד ליבוביץ

רומנס סמו: יוסף ואחיו. ח' גום אבי שסול, ספרית פונקליס מרתגיה 1977 פרקי 2-

100, 199 ב' ע' 183

Maurice Samuel: Some People of the Book

מרגום לעברית נפול: ג'רין, סדרה 1960, עמ' 181-182.